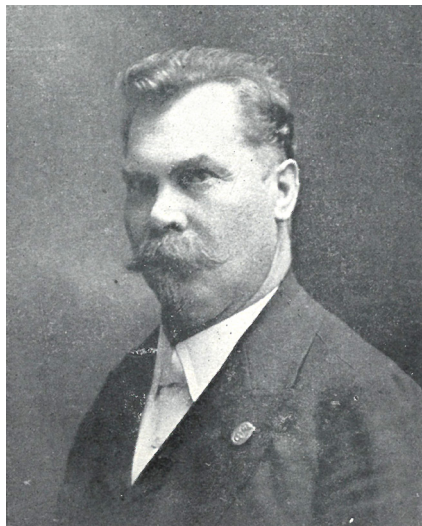

Vzpomínka na Františka Klapálka (1863–1919)**Memory of František Klapálek (1863–1919)**

V roce 2019 uběhlo 100 let od úmrtí významného českého entomologa Františka Klapálka (1863–1919) (obr. 1). Toto jméno již navždy zůstane spjato zejména s Českou společností entomologickou, jelikož právě na popud tohoto středoškolského profesora byla 17. ledna roku 1904 svolána schůze, na níž se sešlo 20 českých entomologů za účelem přípravy ustavující valné hromady a sepsání stanov budoucí Společnosti. Dne 9. března téhož roku byla na valném shromáždění konaném v Praze ustanovena Česká společnost entomologická (dále ČSE) (obr. 2). Na této schůzi byl zvolen sedmičlenný výbor, v jehož čele stanul právě F. Klapálek, který byl jednomyslně zvolen prvním předsedou vzniklé Společnosti. Spolu s ním se členy výboru staly pánové Napoleon Manuel Kheil (1849–1923), majitel a ředitel

soukromé obchodní školy v Praze, prof. Emanuel Rádl (1873–1942), český přírodovědec a filosof, jeden z nejvýznamnějších českých myslitelů 20. století, Antonín Vimmer (1864–1941), školní inspektor a pozdější předseda ČSE, Ferdinand Veselý (1839–1914), státní úředník, Hynek Alois Joukl (1862–1910), akademický malíř a ilustrátor knih, a Josef Černý (1854–1930), majitel hostince. Na této schůzi byly také přijaty první stanovy ČSE a členy se stalo hned 57 českých entomologů. Zároveň byla ustanovena redakční rada nově vzniklého časopisu *Acta Societatis Entomologicae Bohemiae* (*Časopisu České Společnosti Entomologické*) a koncem roku 1904 bylo vydáno první číslo. V roce 1993 začala ČSE vydávat časopis *Klapalekiana*, který nese své jméno právě na počest F. Klapálka.

František Klapálek se narodil 30. srpna 1863 v Luži u Skutče (dnes okres Chrudim, Pardubický kraj). O přírodní vědy jevil zájem již raném věku. Po skončení základní školy absolvoval gymnázium v Litomyšli (1873–1881). Zájem o přírodní vědy ho přivedl na tehdejší Filosofickou fakultu c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze, na které tento obor úspěšně dokončil v roce 1887. Při vysokoškolských studiích působil od roku 1883 jako odborný asistent prof. Antonína Friče (1832–1913). Po absolvování vysoké školy nastoupil krátce jako učitel na litomyšlské gymnázium (1887–1888) a poté působil jako asistent v zoologickém oddělení Musea Království českého v Praze (dnes Národního muzea) (1888–1891). Jeho působení zde nemělo dlouhého trvání a již v roce 1892 působil jako středoškolský profesor v Litomyšli. Posléze stejnou funkci vykonával v Třeboni a na několika institucích v Praze. Po odborné stránce se zajímal o studium chrostíků (Trichoptera), pošvatek (Plecoptera), síťokřídlých (Neuroptera) a brouků (Coleoptera) – zejména jejich „vodních“ skupin. Světově

proslul jako odborník na pošvatky, jež studoval nejpodrobněji a byl schopen determinovat exempláře ze všech kontinentů. Věnoval se však i dalším skupinám. Jeho zájem byl zaměřen především na faunistiku, morfologii a ekologii těchto skupin hmyzu. Své rozsáhlé sbírky včetně odborné knihovny odkázal ČSE, která je v roce 1928 darovala Entomologickému oddělení Národního muzea. Menší část sbírek chrostíků je uložena v Moravském zemském muzeu v Brně. Jako významný entomolog byl znám po celém světě. Nelze také nezmínit, že je autorem prvního českého překladu slavné knihy Charlese Darwina „O původu druhů“ (Darwin 1859), kterou zároveň vydal vlastním nákladem v roce 1914 (Darwin 1914). Dalším významným počinem je jeho překlad dvoudílné práce „Ze života hmyzu“ od francouzského entomologa Jeana-Henriho Fabra (Fabre 1911, 1916). Sám byl ovšem pilným spisovatelem. Za nejznámější dílo lze rozhodně považovat jeho dvoudílný „Atlas brouků středoevropských“ (Klapálek 1903a,b). Své publikace si i sám ilustroval, byl velmi nadaným kreslířem. V roce 1904 byl zvolen za prvního předsedu ČSE a tuto funkci vykonával až do své smrti, do dne 3. února 1919. Smysl pro spolkovou činnost mu nelze upřít. Stal se zakládajícím členem Klubu přírodovědeckého v Praze, v průběhu života se také stal dopisujícím členem České akademie věd a umění (od roku 1900), členem a předsedou Českého svazu úřednických spolků (1908) a později i řádným členem Královské české společnosti nauk v Praze (1919).

Touto krátkou vzpomínkou bychom chtěli uctít památku F. Klapálka, kterému všichni vděčíme za to, že Česká společnost entomologická mohla vzniknout. Od jejího založení letos uběhne 117 let. Pevně věříme, že v odkazu pana profesora budou pokračovat i další generace českých entomologů a že jeho jméno nebude nikdy zapomenuto.

Více informací o životě F. Klapálka viz např. Wimmer (1919), Táborský (1934), Heyrovský & Novák (1963), Kolečka (1974, 1984, 2013), Pakosta (1996), Skuhravá (2004) a Barvíková (2013). Kompletní shrnutí života F. Klapálka recentně publikoval Pakosta (2019).

PODĚKOVÁNÍ. Za poskytnutí materiálů z archivu entomologického oddělení Národního muzea a pomoc s dohledáním relevantní literatury děkujeme Pavlu Chvojkovi a Petru Kmentovi (oba Národní muzeum, Praha).

LITERATURA

- BARVÍKOVÁ H. 2013: František Klapálek (1863–1919). *Akademický Bulletin Akademie Věd České Republiky* 7–8: 25 (in Czech).
- DARWIN Ch. 1859: *On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*. John Murray, London, 502 pp.
- DARWIN Ch. 1914: *O vzniku druhů přirozeným výběrem čili zachováním vhodných odrůd v boji o život*. [On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life]. I. L. Kober, Praha, 388 pp. (in Czech).
- FABRE J.-H. 1911: *Ze života hmyzu I. Ze života uzlatek a kutílek*. [From the life of insects I. About the life of digger wasps and sand wasps]. I. L. Kober, Praha, 101 pp. (in Czech).
- FABRE J.-H. 1916: *Ze života hmyzu II. O životě vrubounů a chrobáků*. [From the life of insects II. About the life of scarabs and dung-beetles]. I. L. Kober, Praha, 195 pp. (in Czech).
- HEYROVSKÝ L. & NOVÁK K. 1963: O životě a významu profesora Františka Klapálka (K stému výročí jeho narození). (Profesor František Klapálek, his Life and Importance (To the centenaries of his birth). *Časopis Československé Společnosti Entomologické* 60 (1–2): 20–24 (in Czech, English summary).
- KLAPÁLEK F. 1903a: *Atlas brouků středoevropských, na základě 5. vydání Calwerova, dle nejnovější literatury a vlastních zkušeností podává František Klapálek. Část první*. [Atlas of Central European beetles, based on 5th edition of Calwer, newest literature and own experiences provided by František Klapálek. Part one]. I. L. Kober, Praha, xx + 462 pp. (in Czech).

- TÁBORSKÝ K. 1934: Seznam publikací Prof. Fr. Klapálka. (A list of works by the late Professor František Klapálek). *Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae* **12**: 208–219 (in Czech, English summary).
- WIMMER A. 1919: Prof. Frant. Klapálek, nezapomenutelný předseda a zakladatel naší Č. E. Sp. [Prof. Frant. Klapálek, unforgettable chairman and founder of our Č. E. Sp.]. *Časopis České Společnosti Entomologické* **16**: 1–6 (in Czech).

SUMMARY

In 2019, 100 years had passed since the death of the important Czech entomologist František Klapálek (1863–1919) (Fig. 1). His name will forever remain connected especially with the Czech Entomological Society (CES), because at the instigation of this high school professor, the CES was established on March 9, 1904 at the General Assembly held in Prague (Fig. 2). During the General Assembly, he was elected the first chairman of the CES and held this position until his death (February 3, 1919). In 1993, the CES began publishing the journal *Klapalekiana*, which is named in honour of F. Klapálek.

František Klapálek was born on August 30, 1863 in Luž u Skutče. He was interested in natural sciences from an early age. He graduated in Natural Sciences at the Faculty of Philosophy of the Czech Charles University in Prague (1881–1887). From 1888 to 1891 he worked as an assistant in the zoological department of the Museum of the Kingdom of Bohemia in Prague (now the National Museum) and for the rest of his life he worked as a high school professor. He was interested in studying Trichoptera, Plecoptera, Neuroptera and Coleoptera – especially “aquatic” groups. He was world-renowned as an expert in Plecoptera. He was the author of the first Czech translation of Charles Darwin’s famous book “On the Origin of Species” (Darwin 1859), which he also published at his own expense in 1914 (Darwin 1914). However, he was also a writer. His most famous work can definitely be considered the “Atlas of Central European Beetles, Part 1 and 2” (Klapálek 1903a,b).

With this short memorial, we would like to honour the memory of F. Klapálek. We firmly believe that the professor’s legacy will be continued by future generations of Czech entomologists and that his name will never be forgotten.

David SOMMER, Česká společnost entomologická, Praha & Katedra zoologie,
Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha

Lucie HRŮZOVÁ, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha & Katedra zoologie,
Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha